Langeland, W. (2026). Er tros- og ytringsfrihet under press i samfunn og skole i Norge? I L. I. Hognestad, P. I. Kjærgård & D. Ø. Østereng (Red.), *Danning og samfunnsansvar: Utdanning og journalistikk i en digital tid* (s. 147–172). Fagbokforlaget. https://doi.org/10.55669/oa771207

7

Er tros- og ytringsfrihet under press i samfunn og skole i Norge?

Wenche Langeland

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.
To view a copy of this license, visit https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Sammendrag: Religions- og trosfrihet og ytringsfrihet er grunnlovfestede rettigheter i Norge, men kan bli utfordret av andre lover og nye verdiprioriteringer i samfunnet. Ifølge trossamfunnsloven er Norge et livssynsåpent samfunn med rikelig rom for religiøse uttrykk i det offentlige rom, og i norsk skole skal opplæringen ifølge formålsparagrafen vise respekt for den enkeltes overbevisning. I praksis mener ulike minoriteter at lovlige verdier og praksiser som er viktige for dem, i noen tilfeller ikke blir tillagt samme vekt som majoritetsbefolkningens verdier, og at dette gir seg utslag både i rettsapparatet og i saksbehandlingen i Diskrimineringsnemnda. Dette blir undersøkt i en ekstremcaseanalyse som omfatter caser med det til felles at minoritetenes verdier ikke samsvarer med majoritetens. Forskningsspørsmålet er: *Er tros- og ytringsfriheten under press i samfunn og skole i Norge i dag?* For å besvare spørsmålet har jeg benyttet teori av Charles Taylor og teori av Torgersen og Sæverot, samt deres pressdimensjonsanalytiske modell. Analysen viser at det, i gitte tilfeller, både er ytre, indre og tilslørt press på minoriteter som følge av deres religion, livssyn og/eller politiske syn.

Nøkkelord: Religions- og trosfrihet, ytringsfrihet, verdikonflikter, Pride i skolen, pressdimensjonsanalyse

Abstract: Freedom of religion or belief and freedom of expression are constitutionally enshrined in Norway. Nevertheless, these rights may be challenged by competing legal considerations and evolving societal values. Pursuant to the Act Relating to Religious and Belief Communities, Norway is defined as a worldview-open society that affords substantial scope for religious expression in the public sphere. Furthermore, the purpose clause of the Norwegian Education Act requires that education be conducted with respect for individuals' religious and philosophical convictions. Despite these legal safeguards, various minority groups argue that values and practices that are important to them are not always given the same weight as the values of the majority population. Such concerns are reflected in cases brought before both the judicial system and the Norwegian Anti-Discrimination Tribunal. This study investigates the issue through an extreme-case analysis of selected cases characterized by a divergence between minority and majority value orientations. The research question is: *Are freedom of religion or belief and freedom of expression under pressure in contemporary Norwegian society and schools?* The theoretical framework draws on the work of Charles Taylor, as well as Torgersen and Sæverot, including their analytical model of pressure dimensions. The analysis indicates that, in certain cases, minorities experience external, internal, and concealed forms of pressure as a consequence of their religion, worldview, and/or political beliefs.

Keywords: Freedom of religion or belief, freedom of expression, value conflicts, Pride in schools, pressure-dimension

Innledning

Ytringsfrihet er forankret i Grunnloven (1814), men det er noen begrensninger. Tidligere forbød blasfemiparagrafen offentlig hån eller ringeakt av det lovlige trossamfunn anså som religiøst hellig eller dyrebart. Paragrafen ble opphevet i 2015 og hadde da ikke vært i bruk siden 1933 (Lovdata, 2012). Opphevelsen regnes likevel som betydningsfull for ytringsfriheten fordi den bekrefter retten til å kritisere religioner uten frykt for straffeforfølgelse. I dag har vi andre lover som setter grenser for hva man kan ytre. Forbud mot hatefulle ytringer er hjemlet i § 185 i straffeloven (2005), og forbud mot trakassering i likestillings- og diskrimineringsloven § 13 (2017). § 10-3 i universitets- og høyskoleloven (2024) slår fast at styret har plikt til å forebygge og forhindre trakassering, og opplæringslova (2023) § 12-4 gir skolen plikt til å sikre elevene et trygt og godt psykososialt skolemiljø. Å håndtere balansen mellom retten til ytringsfrihet og begrensninger hjemlet i andre lover er derfor fortsatt aktuelt.

Religions- og trosfrihet er også forankret i Grunnloven (1814), men i et flerkulturelt samfunn kan noens trossannheter vekke anstøt hos andre med en annen tro. I vår tid er spørsmålene om ekteskap, kjønn og seksualitet spesielt brennbare, og uenighetene blir ofte beskrevet som en kulturkamp. Partene har ulike verdiprioriteringer, og politiske, ideologiske og religiøse skiller gjør seg gjeldende. I kampen om innflytelse eller dominans kan grunnleggende demokratiske verdier som religions- og ytringsfrihet bli utfordret. Dette er det viktig å være bevisst på, og etter min vurdering er det spesielt viktig å sette søkelys på om tros- og ytringsfriheten i skolen settes under press i kampens hete.

Problemstillingen som ønskes belyst i denne artikkelen, er følgende: «Er tros- og ytringsfriheten under press i samfunn og skole i Norge i dag?»

Casene som er valgt for å besvare spørsmålet, har alle fått betydelig oppmerksomhet i nyhetsbildet, spesielt i kristne medier. Kvalitative casestudier kan gi dypere innsikt i komplekse situasjoner (Stake, 1995), og atypiske eller ekstreme caser avdekker ofte mer informasjon fordi de aktiverer flere aktører og flere grunnleggende mekanismer i den studerte situasjonen (Flyvbjerg, 2004, s. 127). Casene i denne ekstremcaseanalysen gjelder saker der minoriteters verdier utfordres av majoritetens verdiprioriteringer. To av casene gjelder forhold som er behandlet i norske rettsinstanser helt til Høyesterett: Jehovas vitners sak mot staten og betydningen av seksuell identitet versus religiøs identitet i asylspørsmål. Torgersen og Sæverots pressdimensjonsanalytiske modell

kan gi innsikt i hvordan endringer i samfunnet påvirker skolens virksomhet. Verdiprioriteringer i samfunnet, som avdekkes i de to første casene, kan ha innvirkning på skolens virksomhet, og dette utforskes i den tredje casen: Diskrimineringsnemndas vurdering av klage på obligatorisk Pride-markering i skolen (Diskrimineringsnemnda, 2025).

Etikk, moral og den allmenne rettsfølelse

Filosofen Charles Taylor har skrevet vektige kulturanalyser som også innbefatter hva som preger etisk og moralsk tenkning i vestlige samfunn. I *The Ethics of Authenticity* (Taylor, 1992) utforsker han autentisitetskulturen i vestlige samfunn, og viser til både muligheter og farer. Innbyggerne har frihet til å velge sin egen levemåte og hvilke idealer de vil gi sin tilslutning til. Denne friheten er et resultat av at religion og klassiske dyder har mistet sin posisjon i samfunnet. Fordi samfunnet ikke lenger preges av en hellig struktur med utgangspunkt i Gud og moralske normer, er sosiale strukturer og handlemåter blitt gjenstand for diskusjon på nye premisser. Farer ved denne kulturen er overdreven individualisme, et samfunn preget av instrumentell fornuft og tilbaketrekning til privatsfæren, med redusert demokratisk deltakelse som konsekvens.

Taylor hevder i sin analyse (Taylor, 1992) at strukturene i teknologiske og industrielle samfunn preges av en instrumentell fornuft som begrenser innbyggernes valgmuligheter, noe som fører til tap av frihet. Følelsen av å være fanget av strukturene i samfunnet kan ifølge Taylor føre til politisk lede og at man slutter å engasjere seg politisk. I stedet lukker man seg inne i sine egne små bobler og lar politikere og byråkrater bestemme hva som er best for samfunnet. I ytterste konsekvens kan dette føre til det Taylor kaller myk despotisme, en styreform som ligner demokrati, men som i realiteten er formynderisk. Med andre ord er individet på mange måter bundet av samfunnsstrukturer, men friere på det personlige planet. Så lenge man ikke bryter samfunnets lover, er det opp til den enkelte å avgjøre hvilke verdier man vil sette høyest, og å gjøre etiske vurderinger og ta moralske valg på grunnlag av

det. Charles Taylor skriver om menneskers moralske identitet i *Sources of the Self – The Making of the Modern Identity*:

> To know who you are is to be oriented in moral space, a space in which questions arise about what is good or bad, what is worth doing and what not, what has a meaning and importance for you and what is trivial and secondary. (Taylor, 1989, s. 28)

Men det gjelder ikke bare individer. Gjennom lovgivning og anvendelse av lover velger også staten og samfunnsinstitusjoner hva som er godt og dårlig, hva som er verdt å gjøre og hva som ikke er det, hva som er betydningsfullt og hva som er trivielt og sekundært.

I Taylors perspektiv er dette moralske rommet ikke nøytralt eller universelt. Det varierer mellom individer, kulturer og samfunn. Dette har konsekvenser for rettsvurderingene. Når majoritetens moralske rom preges av sekulære verdier, kan religiøse uttrykk og praksiser oppfattes som avvikende eller krenkende. Rettssystemet og offentlig debatt vil da i større grad reflektere denne sekulære orienteringen, og minoriteters moralske rom som er religiøst fundert, kan bli marginalisert når ulike verdier og rettigheter står mot hverandre.

Den allmenne rettsfølelse

Når lover skal anvendes og dommer felles, utøves det et juridisk skjønn hvor det noen ganger henvises til «den allmenne rettsfølelse». Begrepet er spesielt brukt i forbindelse med straffesaker og anvendes både av jurister og i media. «Begrepene rettsoppfatning, rettsfølelse og rettsbevissthet brukes ofte om hverandre» (Frøyland et al., 2022, s. 12). I 2007 uttalte Advokatforeningens leder Anders Ryssdal følgende om den allmenne rettsfølelse: «Begrepet er lite presist, men har like fullt stor psykologisk forankringstyngde. Den allmenne rettsfølelse er nemlig et begrep, et argument, et forsøk på en forankring, med stor mangel på presisjon, men med sterk emosjonell appell» (Ryssdal, 2007, s. 1). Ryssdal påpekte at «Mediene både skaper og rapporterer den allmenne rettsfølelse» (Ryssdal, 2007, s. 8).

«Følelse for hva som er juridisk eller moralsk rett» er betydningen og bruken av begrepet «rettsfølelse» ifølge Bokmålsordboka («Rettsfølelse», u.å.).

Rettsfølelse handler altså om jus, men også om følelser. Norsk Høyesterett har i en prinsipiell sak i 2022 uttalt følgende:

> Synet på hva som er en riktig straff, er preget av allmenne retts- og verdioppfatninger i samfunnet og vil kunne endre seg over tid. Verdisyn som er uttalt av Stortinget, må anses som et autoritativt uttrykk for den alminnelige rettsfølelsen. (Norges Høyesterett, 2022, avsnitt 43)

Et premiss i denne uttalelsen er at den allmenne retts- og verdioppfatningen er foranderlig, og det er det verdisynet som til enhver tid har flertall på Stortinget som vil ha prioritet når nye lover skal vedtas eller gamle endres. Den allmenne rettsfølelse er med andre ord påvirkelig og gjenstand for svingninger i befolkningens preferanser.

Skolens formål og elevenes tros- og tankefrihet

Norge er et flerkulturelt, pluralistisk samfunn, og norsk lovgivning gir i dag ikke rom for å flytte kulturkampen inn i skolen. Opplæringsloven (2023) § 14-5 slår fast at opplæringen ikke skal være forkynnende, og det gjelder både sekulære og religiøse livssyn.

Opplæringen skal være i samarbeid og forståelse med hjemmet (§ 1-3). Dette er et juridisk og pedagogisk prinsipp som forplikter skolen til å involvere hjemmet. Samarbeidet mellom skole og hjem er en integrert del av skolens samfunnsmandat, og opplæringsloven gir foreldrene rett til medvirkning til skolens virksomhet. Dette er konkretisert i opplæringsforskriften § 11-1 og i LK20: «Skolen har det overordnede ansvaret for å ta initiativet til og tilrettelegge for samarbeid» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20).

Foreldrene har hovedansvaret for barnet og fortrinnsrett til å bestemme hva slags undervisning deres barn skal få (Forente Nasjoner, 1948, artikkel 26. 3). Foreldrene skal også ha «frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med deres egen overbevisning» (Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter, 1966, artikkel 18.

3). Barnekonvensjonens artikkel 14 slår fast barnets rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet, og foreldrenes rett og plikt til å veilede barnet i utøvelsen av hans eller hennes rettigheter på en måte som er i samsvar med barnets gradvise utvikling (FN, 1989).

Opplæring innebærer med andre ord et samarbeid mellom skole, foreldre og eleven selv. Ifølge formålsparagrafen § 1-3 er målet blant annet å «gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den enkelte si overtyding». Skolen er forpliktet på verdiene som er nedfelt i formålsparagrafen § 1-3, men disse verdiene kan ikke tolkes og praktiseres på måter som strider mot barns rett til tankefrihet eller foreldrenes rett til å oppdra barnet i eget livssyn.

Samarbeid versus samhandling

Torgersen og Sæverot (2024d) skiller mellom samarbeid og samhandling og forklarer begrepene slik: «Samarbeid dekker […] en relasjonell prosess som vektlegger fordeling av oppgaver, det vil si koordinering og kommunikasjon. Samhandling, derimot, innebærer å sammenkoble aktørenes kompetanser underveis i arbeidsprosessen. Samhandlingens hensikt er dermed utvikling og bruk av ny, felles kompetanse som er rettet mot oppgaver som ikke kan utføres med gode resultater uten slik integrert kompetanse» (Torgersen & Sæverot, 2024d, s. 49). (Skillet mellom samarbeid og samhandling blir ytterligere utdypet og forklart i Torgersen & Sæverot, 2024d, s. 49–51).

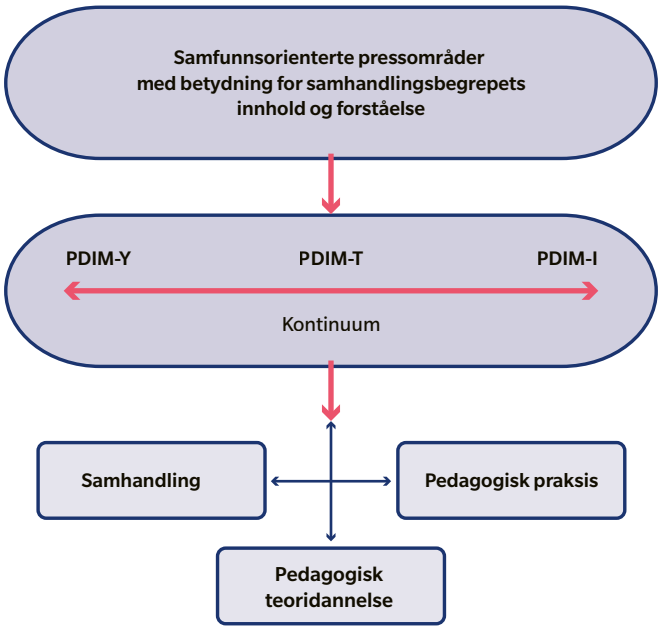
I opplæringen er det tre aktører: skolen, foresatte og eleven. Alle aktørene har et felles mål: elevens danning og utdanning. «Elever tenker, erfarer og lærer i samspill med andre gjennom læringsprosesser, kommunikasjon og samarbeid» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 17). Dette innebærer et læringssyn som forutsetter at elevene er aktive i sin egen læringsprosess i samhandling med andre. Skole og foreldre er to aktører som samarbeider for å nå målet om elevens danning og utdanning, mens skolens og foreldrenes handlinger i møte med barnets handlinger, på grunnlag av gjeldende læringssyn, dreier seg om samhandling. Hvorvidt samhandlingen fungerer, kan være utfordrende å dokumentere. Torgersen og Sæverot har utviklet teori som kan avdekke eventuelle press som hindrer god samhandling, og deres pressdimensjonsanalytiske modell blir redegjort for nedenfor.

Samhandling og pressdimensjoner i skolen

Samhandling skjer ikke i et vakuum, og skolen må være oppmerksom på press som kan oppstå når ulike verdier og kryssende hensyn gjør seg gjeldende. Sosialt press mot minoritetselever kan være utfordrende med hensyn til tros- og ytringsfrihet. Torgersen og Sæverots (2024c) pressdimensjonsanalytiske modell viser at press på samhandling og pedagogisk praksis har sammenheng med forhold i samfunnet:

Figur 7.1

PRESSDIM-analytisk modell med søkelys på samfunnsorienterte pressområder på samhandling, pedagogisk praksis og teoridannelse (Torgersen & Sæverot, 2024c, s. 36).

Ellipsen øverst viser til samfunnsorienterte pressområder som virker på tre pressdimensjoner, PDM-Y (ytre), PDM-I (indre) og PDM-T (tilslørt press). Pressdimensjonene ligger på en kontinuumskala med gradvise overganger uten klare skillelinjer, og de benevner overordnede kategorier for press. Pressdimensjonene har betydning for vekselvirkningen mellom forståelsen av innholdet i samhandling og pedagogisk praksis, det vil si «samhandling»,

«pedagogisk praksis» og «pedagogisk teoridannelse». Pilen går begge veier mellom «samhandling» og «pedagogisk praksis» og indikerer gjensidig påvirkning. Mellom pressdimensjonene og «pedagogisk teoridannelse» går også en pil begge veier, som viser at pressdimensjonene har betydning for pedagogisk teoridannelse, men at pedagogiske teorier og grunnlagstenkning også kan virke som en kritisk motkraft mot presset og på den måten være en støtte for samhandling og pedagogisk praksis.

PDM-Y

Press i systemer (Torgersen & Sæverot, 2024b, s. 39–46) og press fra aktører med tyngdepunkt utenfor målgruppen for presset (Torgersen & Sæverot, 2024c, s. 33) kan skape ytre press på samhandling. Torgersen et al. (2024) forutsetter at samfunnet er i konstant endring, og at dette bidrar til press på samhandling (Torgersen et al., 2024, s. 13). «Endringspresset berører utdanningsinstitusjonenes verdisyn, pedagogiske metoder og kommunikasjonsformer og involverer samhandling som et sentralt fenomen» (Torgersen et al., 2024, s. 13).

Skolen har et verdigrunnlag den er forpliktet på, men når det skal konkretiseres, er det ikke alltid enighet om hva det innebærer i praksis. Sagdahl forklarer begrepet toleranse slik: «I møte med meningsmangfold, kan toleranse beskrives som en anerkjennelse av andres rett til å mene noe annet enn det man selv eller flertallet mener, og anerkjennelse av andres rett til å leve i samsvar med sine meninger» (Sagdahl, 2026). I kulturkampen kan partene finne den andre parts verdier støtende og oppleve manglende aksept for egne verdier som intoleranse. For å unngå ytre press på elever med en annen moral enn majoritetsbefolkningen må skolen være bevisst på elevenes rett til å tenke i samsvar med eget livssyn.

PDM-I

Press som stammer innenfra et system, og press som utøves for å påvirke nære forhold innenfor et system eller en gruppe, betegnes som indre press på samhandling (Torgersen & Sæverot, 2024c, s. 33). For å avdekke indre press på samhandling har Torgersen og Sæverot tatt i bruk og videreutviklet 15 samhandlingsfaktorer som tidligere er utledet av Torgersen og Steiro (2009). Faktorene er benevnelser for underliggende relasjonelle prosesser som

fungerer som indikatorer for samhandlingsbegrepet, og benyttes i analyse av pedagogisk praksis (Torgersen & Sæverot, 2024d, s. 52–53). Flere av samhandlingsfaktorene kan være aktuelle i vår sammenheng, men avgrenses her til «maktbalanse», «det etiske moment» og «situasjonsforståelse, fortolkninger og forventninger».

Maktbalanse

I undervisningssituasjonen er det asymmetri mellom lærer og elev, men elevens livssyn og ytringsfrihet skal respekteres. En indikator på samhandling er fravær av dominans eller makt; det vil være en «maktbalanse» (Torgersen & Steiro, 2009, s. 157). Skolen skal støtte foreldrene i deres opplæring av barnet og ikke presse eleven til å endre verdier og moralsk tenkning i strid med det barnet lærer hjemme. Hvis læreren ser det som sin oppgave å endre eleven, vil det ikke lenger være samhandling. Det betyr ikke at læreren må abdisere som leder, men som leder for undervisningen skal læreren «tilrettelegge for at deltagerne involveres og bidrar» (Torgersen & Steiro, 2009, s. 162).

Det etiske moment

Som mennesker har lærere og elever lik verdi og verdighet; det er en forutsetning for at samhandlingen kan fungere (Torgersen & Steiro, 2009, s. 157). Selv om eleven kommer fra en familie med avvikende verdier i forhold til majoritetsbefolkningen, skal eleven møtes med respekt og positive forventninger. Manglende anerkjennelse av elevens livssyn og kulturelle bakgrunn vil være en indikator på at samhandlingsprosessen ikke fungerer.

Situasjonsforståelse, fortolkninger og forventninger

Anerkjennelse av andres perspektiv er avgjørende for samhandling og gir grunnlag for å forstå forventninger til undervisningssituasjonen. Manglende forståelse for hva som forventes i ulike undervisningssituasjoner, er en indikator på at samhandlingen mellom lærer og elev ikke fungerer. For samhandlingen er det avgjørende å avklare situasjonsforståelse, fortolkninger og forventninger (Torgersen & Steiro, 2009, s. 158). Læreren må være bevisst både på egen og elevens bakgrunn, forståelse og fortolkninger av handlinger,

hendelser og målsetninger. Lærer og elev må lære av hverandre i den forstand at begge parter lærer å forstå den andres måte å tenke på.

Hvis læreren unnlater å prøve å forstå eleven, får det konsekvenser for samhandlingen og undervisningen. Lar læreren ideologiske motiver styre forståelsen av begrepet samhandling og kriteriene for utvalget av underliggende relasjonelle prosesser, kan det føre til indre press på eleven. Det indre presset kan gjøre seg gjeldende ved at læreren legger mer vekt på elevens evne til å tilpasse seg majoritetsbefolkningens normer og flertallsverdier enn på anerkjennelse av elevens rett til å tenke og være annerledes.

PDM-T

I modellen befinner tilslørt press seg i kontinuumet mellom indre og ytre press. For den som opplever presset, kan pressfaktorene være vanskelig å identifisere (Torgersen & Sæverot, 2024b, s. 60). «Tilslørt press vil kunne virke både som ytre og indre press, hvor retningen eller konsekvensene ikke vil kunne merkes spesielt tydelig. Det bare skjer» (Torgersen & Sæverot, 2024b, s. 66).

Nasjonale og globale tendenser kan gi nye føringer som medfører at pedagogiske begreper rekontekstualiseres, forankres i andre ideologier og motiver, og at pedagogiske begreper fratas sin egentlige betydning. Forståelsen av hva samhandling innebærer, kan på denne måten bli endret. «På en måte fungerer tilslørt press som indoktrinering, men det trenger ikke å være en bevisst strategi fra myndigheter eller andre. Men globale tendensendringer i ideologier vil ha sin betydning, nærmest som et pågående tilslørt press mot hva som bør vektlegges i skole- og oppvekstsektoren» (Torgersen & Sæverot, 2024b, s. 60).

Det som vektlegges, har stor betydning for samhandlingen med elevene. For minoritetselever vil usynliggjøring av deres verdier skape inntrykk av at deres normer og praksiser ikke er like gyldige som majoritetens. Nye ideologier om ekteskap, seksualitet og kjønn har fått stor gjennomslagskraft i Norge. Hvis skolen fremhever ett syn i disse spørsmålene, kan det føre til at elever kommer i konflikt mellom skolens normer og familiens. For å samhandle med minoritetselever og unngå tilslørt press må lærere velge undervisningsformer som motvirker usynlige maktstrukturer.

Lovgrunnlag og samfunnsorientert press på minoriteter

Blant samfunnsorienterte pressområder som har betydning for samhandlingsbegrepets innhold og forståelse, har landets lover og håndhevingen av disse stor betydning. Lover som bestemmer og regulerer minoriteters rettigheter og plikter, er spesielt viktige i vår sammenheng. Regjeringens innsats rettet mot minoriteter er også verdt å se nærmere på.

Trossamfunnsloven

Norge er i dag et flerreligiøst samfunn. Forholdet mellom staten og ulike trossamfunn er regulert gjennom trossamfunnsloven (2020), som gir registrerte tros- og livssynssamfunn rett til økonomisk støtte fra staten. Loven stiller også krav som er ment å ivareta viktige samfunnsverdier og rettigheter, som personvern og forbud mot ulovlige handlinger, herunder hatefulle ytringer og ærekrenkelser.

I proposisjonen til Stortinget som ble lagt fram før trossamfunnsloven ble vedtatt, er tros- og livssyns betydning for mennesker og samfunnet kommentert:

> Myndighetene skal aktivt anerkjenne at tro og livssyn er viktig i menneskers liv og verdsette tros- og livssynssamfunnenes samfunnsskapende kraft. Religion og tro skal ikke usynliggjøres, men heller gis muligheter og vilkår til å bidra som kulturbærere, sosiale entreprenører og samfunnsbyggere. (Prop. 130 L (2018–2019), s. 11)

Myndighetene skal føre en politikk som sikrer likebehandling av individer og grupper, og alle borgere skal ha rett til tros- og livssynsfrihet. I stortingsproposisjonen nevnes også begrensninger, ved at statens aktive tros- og livssynspolitikk må vurderes opp mot sentrale fellesverdier (Prop. 130 L (2018–2019), s. 23).

Vern mot diskriminering og krenkelser

Vern mot diskriminering og krenkelser er en fellesverdi som er blitt styrket gjennom flere lover. Hatefulle ytringer straffes med bot eller fengsel

(straffeloven, 2005, § 185). Likestillings- og diskrimineringsloven (2017) § 13 forbyr trakassering: «Med trakassering menes handlinger, unnlatelser eller ytringer som har som formål eller virkning å være krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdigende eller ydmykende.»

Arbeidsmiljøloven forbyr diskriminering (arbeidsmiljøloven, 2005, § 13). Universitets- og høyskoleloven (2024) § 10–3 pålegger styret å forebygge og forhindre trakassering, og i opplæringsloven (2023) § 12–5 konkretiseres skolens ansvar: «Dersom ein som arbeider på skolen, får mistanke om eller kjennskap til at ein annan som arbeider på skolen, krenkjer ein elev, skal vedkommande straks melde frå til rektor». Elever har rett til et trygt skolemiljø, og elevens egen opplevelse av eventuelle krenkelser er vektlagt i opplæringsloven. «Alle som arbeider på skolen, skal melde frå til rektor dersom dei får mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø. Det gjeld også når ein elev seier sjølv at ho eller han ikkje har det trygt og godt» (opplæringslova, 2023, § 12–4).

Synet på ekteskap, kjønn og seksualitet er et område som skaper sterke følelser, og hvor det er lett å trå feil. Det er ikke alltid klart hvor grensen går mellom hatefulle ytringer og sårende utsagn som ikke rammes av straffeloven. Hva som er krenkende og brudd på likestillings- og diskrimineringsloven, er heller ikke alltid like klart. I ytringsfrihetskommisjonens utredning NOU 2022: 9 forklares begrepet *krenke* slik: «Å krenke kan bety å bryte eller overtre en regel, men også å vanære eller å ydmyke, fornærme eller såre noen» (s. 103). Videre blir det presisert: «Å være såret er ikke det samme som å være krenket. Her kan det igjen vises til skillet mellom juss og etikk. Det er ønskelig med etisk bevissthet hos deltakerne i offentligheten. Det betyr ikke at sårende ytringer bør straffes» (NOU 2022: 9, s. 104).

LHBT+-personer har status som en sårbar gruppe (United Nations, u.å.). Bufdir (u.å.) har gjennomført fire undersøkelser om holdninger til LHBT+-personer i Norge, der den siste fra 2022 viser at et flertall i befolkningen støtter denne gruppen. Selv om 64 % av de spurte mener det er viktig at Pride markeres, viser de 16 % som er uenige at det fremdeles ikke er full oppslutning. Som et svar på gjenstående utfordringer slår Kultur- og likestillingsdepartementet (2023) fast i *Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold (2023–2026)* at kampen for et fritt, inkluderende og trygt samfunn for alle ennå ikke er nådd (s. 5). Handlingsplanen skal «bidra til å bedre livskvaliteten til skeive, sikre deres rettigheter og bidra til større aksept for kjønns- og

seksualitetsmangfold» (s. 7). Et prioritert innsatsområde er å øke livskvaliteten til skeive med minoritetsbakgrunn og i religiøse samfunn (s. 25). Sistnevnte miljøer benevnes som utfordrende fordi flere trossamfunn ikke anerkjenner kjønns- og seksualitetsmangfold (s. 11).

God livskvalitet og gode levekår for skeive blir i handlingsplanen sett i sammenheng med aksept for kjønns- og seksualitetsmangfold. Med dette som premisser kommer flere tradisjonelle trossamfunn dårlig ut. Spørsmålene om ekteskap, kjønn og seksualitet avdekker, som nevnt ovenfor, ulike verdiprioriteringer og politiske, ideologiske og religiøse skiller. Regjeringens aktive politikk for å fremme et bestemt syn i disse spørsmålene er utfordrende for trossamfunn med andre verdier og målsetninger enn regjeringen.

Anvendelse av lovbestemmelser

Trossamfunnsloven (2020) ble prøvd rettslig for første gang da Jehovas vitner mistet statstilskuddet og gikk til sak mot staten. Avslaget ble begrunnet med brudd på § 2 og § 6, som gjelder den enkeltes rett til å forlate et trossamfunn og barns rettigheter innenfor et trossamfunn. Jehovas vitner tapte i tingretten, men vant i lagmannsretten. Barne- og familiedepartementet valgte å anke dommen til Høyesterett fordi saken reiste viktige prinsipielle spørsmål (Pedersen/NTB, 2025).

Rettsprosessen har vakt interesse langt ut over Jehovas vitners rekker, til tross for at Jehovas vitner, som regnes som en sekt, praktisk talt ikke har noen støttespillere. Interessen skyldes frykt for at den nye trossamfunnsloven (2020) kan frata trossamfunn rettigheter de har hatt. Medhold til staten ville innebære aksept for å straffe trossamfunn økonomisk dersom religiøst innhold og praksis ikke er i samsvar med myndighetenes prioriterte verdier.

Høyesterett fant det ikke bevist at Jehovas vitner krenker barns rettigheter (HR-2026-1009-A). Avgjørelsen var enstemmig, men Høyesterett var delt i vurderingen av om sosial utstøtelse av tidligere medlemmer krenker medlemmenes rett til fri utmelding. Tre dommere fant at utstøtelsespraksisen ikke utgjør et utilbørlig press i strid med Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 9, og vilkårene for å nekte statstilskudd og registrering etter trossamfunnsloven § 6 var dermed ikke oppfylt. To dommere tok dissens og mente vilkårene for å nekte var oppfylt fordi inngrepet var berettiget. Flertallsavgjørelsen er gjeldende og avklarer terskelen for å nekte

statstilskudd og registrering av trossamfunn (Norges Høyesterett, 2026). Men selve saken og dommeruttalelsene synliggjør at det også blant jurister er delte meninger om hva som er berettiget inngripen fra staten.

Religiøse konvertitter og homoseksuelle har ikke rettsvern på lik linje i asylspørsmål ut fra norsk lovgivning; dette er slått fast i en Høyesterettsdom (HR-2024-2346-A). Forsvareren av en iransk asylsøker argumenterte i Høyesterett for at «årsaksmetoden», som vil si at dersom en person vil skjule sin identitet ved tilbakeføring til hjemlandet må man se på årsaken for dette, også bør gjelde for religiøse konvertitter (HR-2024-2346-A, punkt 21). «Årsaksmetoden» ble lagt til grunn i en høyesterettsdom i 2012 og ga beskyttelse til en irakisk flyktning på grunn av seksuell orientering (HR-2012-00667-A). Høyesterett avviste at «årsaksmetoden» gjelder for konvertitter; den er et unntak som kun gjelder homofile (HR-2024-2346-A, punkt 81). Det er ikke lovgrunnlag for å utvide bruken av «årsaksmetoden», og Høyesterett kommenterer at en slik utvidelse er opp til lovgiver å bestemme (HR-2024-2346-A, punkt 78) (Norges Høyesterett, u.å.).

Både homofil praksis og frafall fra islam blir ansett som svært alvorlig av konservative retninger innen islam. Æresdrap kan være aktuelt i begge tilfeller, selv om det ikke er anerkjent av offisielle myndigheter. Etter norsk regelverk er det likevel lettere for den ene gruppen å få beskyttelse enn den andre. Øyvind Havnevik, enhetsleder for fagavdelingen i Utlendingsnemnda, forklarer at iranske konvertitter som blir sendt tilbake, kan bli bedt om å skrive under på at de er muslimer, at de risikerer å miste jobben og få andre reaksjoner, men at det skal mer til for at det foreligger forfølgelse rettslig sett (Kvamme, 2025).

Diskrimineringsnemndas vurdering av klage på obligatorisk Pride-markering i skolen

Diskrimineringsnemnda har i en uttalelse vurdert om Drammen kommune handlet i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av religion, livssyn og/eller politisk syn ved å pålegge ansatte i barnehage- og skolesektoren å delta på markeringen ved heising av regnbue-/Prideflagget under Mangfoldsuka 2024 (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 2).

Bakgrunnen for saken er at kommunen i 2023 innførte felles Pride-flaggdag for barnehager og skoler. En gruppe ansatte ønsket ikke å delta på flaggheisingen og den tilhørende markeringen 28. mai 2024 og klaget kommunen inn for Diskrimineringsnemnda. Tiltaket var obligatorisk for elevene, og ansatte var pålagt å samle og føre elevene til flaggmarkeringen.

Det rettslige grunnlaget for å vurdere saken er likestillings- og diskrimineringsloven § 6 og arbeidsmiljøloven § 13-1. Diskriminering betyr direkte eller indirekte forskjellsbehandling som ikke er lovlig etter unntaksbestemmelsene i §§ 9 og 10 eller bestemmelsen om positiv særbehandling i § 11» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 11).

Diskrimineringsnemnda er delt i synet på saken. Flertallet (tre av fem) mener det ikke foreligger brudd, mens mindretallet (to medlemmer) mener det foreligger brudd på likestillings- og diskrimineringsloven. I det følgende vil jeg gjøre en analyse av saken ved hjelp av PRESSDIM-modellen.

PDM-Y

Kommunen mener at dersom enkelte ansatte reserverer seg, sender det et uheldig signal til barna og undergraver formålet med markeringen, fordi det kan tolkes som at ikke alle støtter budskapet om likeverd (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 10). Klagerne, på sin side, mener at flaggmarkeringen ikke gir elevene en opplevelse av skolen som et trygt og inkluderende fellesskap. «Elever og ansatte gjemmer seg på skolens område, ansatte tar ulønnet permisjon eller opplever samvittighetskvaler for arbeid de pålegges, og frykter å miste jobben» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 4–5). En talsmann for klagerne skriver i et debattinnlegg: «Det er ikke nok for Drammen kommune at vi lærere jobber med mangfold og motvirker diskriminering på hundre ellers gode måter, om vi ikke også kan stå foran det hellige regnbueflagget, synge Barn av regnbuen og overvære en Pride-andakt» (Evensen, 2025).

Kommunen mener deltakelsen er innenfor det som følger av læreplanen LK20 om kjønn og identitet, og ser den som en del av skolens ordinære virke og på lik linje med andre holdningsskapende pedagogiske opplegg (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 8). Klagerne er uenige i kommunens forståelse av læreplanen og mener flaggmarkeringen verken er et pedagogisk verktøy eller noe som fremgår av læreplanen, opplæringsloven eller barnehageloven (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 5).

Uten å ta stilling til hvem som forstår læreplanen riktig, er det tydelig at vilkåret for samhandling ikke fungerer. Klagerne opplever et ytre press til å introdusere elever for et flagg som assosieres med verdier de ikke kan stå inne for (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 3–5). Med tanke på at tiltaket er obligatorisk for elevene, vil det ytre presset også gjelde elever fra hjem med tilsvarende verdioppfatning som klagerne.

PDM-I

Faktorer for underliggende relasjonelle prosesser kan, som nevnt ovenfor, være til hjelp i diagnostiserings- og evalueringsprosesser for å finne ut hvordan samhandling fungerer:

Maktbalanse

Deltakelse på flaggheisingen er pålagt for ansatte og obligatorisk for elevene. Nemndas flertall vektlegger at kommunen har et saklig formål og mener pålegget om tilstedeværelse er både saklig og nødvendig (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 16). Flertallets forståelse samsvarer med kommunens, men ikke med indikatoren for samhandling, som innebærer fravær av dominans og makt. Dette indikerer at klagerne settes under indre press.

Det etiske moment

Kommunen erkjenner at regnbueflagget kan oppleves problematisk for enkelte ansatte med konservativ religiøs overbevisning (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 9), men mener tiltaket er nødvendig for formålet (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 10).

Et nemndsmedlem uttaler at selv om regnbueflagget kan tolkes på ulike måter, er det ikke tvilsomt at regnbueflagget kan knyttes til de verdier og det politiske programmet som pridebevegelsen og Foreningen FRI arbeider for å realisere, og at dette står i skarp motstrid til de verdier og holdninger som mange religiøse setter høyt. Men for dette medlemmet er det like klart at flagget kan symbolisere allmenne verdier som toleranse og mangfold, slik kommunen har gjort gjeldende, og medlemmet har kommet til at pålegget

ikke utgjør forskjellbehandling etter likestillings- og diskrimineringsloven § 8 (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 19).

Fire nemndsmedlemmer er samstemte om at flaggheising er en høytidelig og symboltung handling som uttrykker anerkjennelse for det flagget representerer, og at de som deltar, vil bli oppfattet å slutte opp om de verdier flagget representerer (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 15). Av dette følger at pålegget om å delta på markeringen med flaggheising etterfulgt av tale, sang og dans, innebærer at klagerne ble stilt dårligere som følge av sin overbevisning. «Det foreligger derfor forskjellsbehandling etter likestillings- og diskrimineringsloven § 8» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 15). Men de fire ser ulikt på om forskjellsbehandling er lovlig eller ikke.

To av medlemmene mener at det foreligger forskjellsbehandling, men at den er lovlig. «Forskjellsbehandling er ikke i strid med forbudet mot diskriminering dersom den har et saklig formål, er nødvendig for å oppnå formålet og den ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den som forskjellsbehandles» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 16). I sin vurdering viser de til at det må foretas en interesseavveining mellom de mulige positive effektene forskjellsbehandlingen har for å fremme formålet, og eventuelle negative konsekvenser for den som rammes av forskjellsbehandlingen (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 16). I den samlede vurderingen har de lagt vekt på at tiltaket har en positiv betydning for sårbare og utsatte elevgrupper, som kan være omfattet av andre vernede diskrimineringsgrunnlag, herunder seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 17).

Selv om flertallet i nemnda ser ulikt på spørsmålet om forskjellsbehandling, vurderer alle tre kommunens tiltak som saklig og nødvendig for skolens holdningsskapende arbeid. Det vektlegges at kommunen har presisert at tiltaket ikke betyr tilslutning til pride eller Foreningen FRI (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 17 og 20), men er uttrykk for støtte til mangfold, respekt, inkludering og likeverd.

Dette kan tolkes slik at kommunens forståelse av mangfold, respekt, inkludering og likeverd oppfattes som allmenn av flertallet i Diskrimineringsnemnda, mens klagernes verdier representerer et avvik som ikke er tungtveiende nok til å bli tatt hensyn til. Lik verdi og verdighet er en indikator på at samhandling fungerer. Manglende anerkjennelse av ansatte og elevers livssyn og moralske tenkning er en indikator på at samhandlingsprosessen ikke fungerer, og at de utsettes for indre press.

To nemndsmedlemmer mener forskjellsbehandlingen er ulovlig etter likestillings- og diskrimineringsloven § 8 (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 15). De fremhever at kommunen ikke ensidig kan definere hvilke verdier flagget symboliserer, og at det ikke er uvanlig å oppfatte flagget som symbol først og fremst på seksuelt mangfold. De mener det er en rimelig forståelse når klagerne oppfatter at flagget også markerer verdier som anerkjennelse av flere kjønn enn to, liberalisering av regler om kjønnsbekreftende behandling, tillatelse av surrogati, legalisering av sexarbeid, endring av reglene om samliv og endringer i barneloven og likestillings- og diskrimineringsloven, og mener dette er i strid med deres religiøse overbevisning, livssyn og/eller politiske syn. Siden markeringen skjer på samme tid som pridefeiringen i kommunen, knyttes markeringen ytterligere opp mot ulike standpunkter som markeres under denne feiringen (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 18).

«Deltakelse i en slik markering er noe annet og mer enn å bli eksponert for synspunkter/verdier som klagerne ikke er enig i. Poenget er at klagerne blir tatt til inntekt for de verdier/synspunkter flagget representerer, og det er noe annet enn å bli stilt overfor ytringer av ulike slag og som klagerne må tåle i et mangfoldig samfunn» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 18).

Samhandlingen forutsetter lik verdi og verdighet. Det innebærer at ansatte og elever med avvikende verdier i forhold til majoritetsbefolkningen blir møtt med respekt for sine verdier. Mindretallets vurdering samsvarer med indikatoren for samhandling ved at klagernes verdier og verdighet blir respektert.

Situasjonsforståelse, fortolkninger og forventninger

Kommunen anser ikke klagernes situasjonsforståelse som riktig. «At noen ansatte subjektivt opplever et slikt pålegg som problematisk for dem personlig, gjør ikke ordningen diskriminerende etter loven. […] – kommunen krever kun gjennomføring av det vedtatte pedagogiske opplegget, som er likt for alle» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 8–9).

Et nemndsmedlem forstår situasjonen på tilsvarende måte som kommunen, mens fire medlemmer anerkjenner klagernes situasjonsopplevelse av å bli stilt dårligere som følge av sin religion, livssyn og/eller politiske syn, og at det foreligger forskjellsbehandling etter likestillings- og diskrimineringsloven § 8

(Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 15). Men flertallet er, som nevnt ovenfor, delt i synet på om det er lovstridig.

Kommunen praktiserer fritak på visse områder, som for eksempel skolegudstjenester før jul, men anser ikke markeringen som deltakelse i en kontroversiell seremoni. Tiltaket er et holdningsskapende pedagogisk opplegg på lik linje med markering av FN-dagen (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 8).

Mindretallet i nemnda mener «det ikke er grunner som tilsier at det ikke kan gis fritak for deltagelse i en slik markering/seremoni, på samme måte som ved skolegudstjenester, eventuelt at det ikke gjennomføres en felles markering/seremoni med flaggheising» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 19).

Anerkjennelse av andres perspektiv er avgjørende for at samhandlingen fungerer. Mindretallets vurdering av saken, målt mot samhandlingsindikatoren «situasjonsforståelse, fortolkninger og forventninger», innebærer at samhandlingen med minoritetselever og ansatte fungerer. Kommunens og nemndas forståelse er en indikasjon på at det utøves indre press.

PDM-T

Denne formen for press kan, som nevnt ovenfor, være vanskelig å identifisere. Pressfaktorene kan virke både som indre og ytre press. Pågående tilslørt press kan skje gjennom det som vektlegges i skolen og det som ikke blir vektlagt, eller ved rekontekstualisering av begreper som for eksempel toleranse og likeverd.

Klagernes verdier og situasjonsforståelse framstår i kommunens argumentasjon som subjektive, marginale oppfatninger som ikke kan stå i veien for skolens holdningsskapende arbeid. Kommunens pålegg om obligatorisk deltakelse anerkjennes som nødvendig for formålet av flertallet i Diskrimineringsnemnda, selv om flertallet også anerkjenner at pålegget innebærer en forskjellsbehandling. Det avgjørende hensynet er at tiltaket har en positiv betydning for sårbare og utsatte elevgrupper, og her nevnes spesielt seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 17).

Mindretallet fremhever «at mangfold også innebærer å utøve respekt for andres meninger og at det er lite formålstjenlig å tvinge andre til å delta på markeringer som disse oppfatter å være i klart strid med sin religiøse overbevisning, livssyn eller politiske syn» og «at staten plikter å respektere foreldres religiøse og filosofiske overbevisning i offentlig utdanning og undervisning av barn» (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 17).

For å kunne samhandle med minoritetselever og unngå tilslørt press må skolen unngå undervisningsformer med subtile forventninger om tilpasning til majoritetens verdier. Alasdair MacIntyre er kjent for å ha kritisert moderne former for moralfilosofi for å overse moralens sosiale forankring. MacIntyre bruker begrepet *praksis* (MacIntyre, 1985, s. 187) om sosiale og kulturelle handlemåter som har vokst fram gjennom historien. Disse handlemåtene er ikke statiske, men kan forandres som resultat av kollektiv samhandling og individuelle initiativer. I et flerkulturelt samfunn vil befolkningen ha ulike *praksiser.*

Dersom skolen i kontroversielle spørsmål som inngår i dagens kulturkamp, presenterer bestemte oppfatninger som allmenne uten å tydeliggjøre at disse, i likhet med andre, er kulturelt og historisk betingede, kan minoritetselever få inntrykk av at deres normer og praksiser ikke er like gyldige, og at tilpasning til majoritetskulturen er skolens mål. Dette hensynet er ivaretatt av mindretallet i Diskrimineringsnemnda. Mindretallets forståelse innebærer at minoritetselever og ansatte ikke utsettes for tilslørt press.

Konklusjon

Norske innbyggere har i prinsippet frihet til å utøve sin tro og uttrykke sine meninger, men disse rettighetene kan bli utfordret når de skal balanseres mot andre samfunnsverdier og rettigheter, noe som også har konsekvenser for skolen. Som redegjort for ovenfor skal verdisynet som er uttalt av Stortinget, ifølge Høyesterett, anses som et autoritativt uttrykk for den alminnelige rettsfølelsen. Høyesterett forutsetter at retts- og verdioppfatninger kan endre seg over tid, noe som vil gi seg utslag i nye verdiprioriteringer og ny lovgivning. I dagens kulturkamp kan et tradisjonelt syn på ekteskap og kjønn vekke sterke reaksjoner i offentligheten, og å gi uttrykk for et slikt syn blir av enkelte oppfattet som diskriminerende i seg selv.

Analysen av Diskrimineringsnemndas uttalelse i sak 2025/121 viser at Drammen kommunes pålegg om deltakelse i flaggheising og markeringen under Mangfoldsuka 2024 skaper betydelige utfordringer for samhandling mellom skoleeier, ansatte og elever. Analysen viser at det foreligger både ytre, indre og

tilslørt press. Saken synliggjør et grunnleggende spenningsfelt mellom prinsippet om likeverd og praksisen for å realisere dette i en mangfoldig befolkning.

Kommunen og flertallet i nemnda ser kravet om deltakelse som aktiv synliggjøring av støtte til utsatte grupper (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 16) og finner tiltaket i samsvar med § 9 i likestillings- og diskrimineringsloven om lovlig forskjellsbehandling. Kommunen har presisert at tiltaket ikke gir uttrykk for tilslutning til Pride eller Foreningen Fri, men er støtte til mangfold, respekt, inkludering og likeverd (Diskrimineringsnemnda, 2025, s. 1).

Det er nærliggende å se denne vurderingen i lys av *Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold (2023–2026)* (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2023), som kobler skeives livskvalitet til opplevelsen av aksept for LHBT+-personers verdier og levemåte. Men et krav om aksept vil gå på bekostning av dem som tenker annerledes. Manglende deltakelse på Pride-flaggheisingen og tilhørende markering blir et avvik fra kommunens og nemndflertallets forståelse av toleranse. Klagerne og elever med tilsvarende oppfatninger blir marginalisert, og i stedet for respekt for uenighet blir de som tenker annerledes, et mål for kommunens holdningsskapende arbeid for større aksept for LHBT+-personers verdier og levemåte.

Diskrimineringsnemnda er delt i vurderingen av saken. Mindretallets vurdering harmonerer med indikatorene for god samhandling og med definisjonen av toleranse «som en anerkjennelse av andres rett til å mene noe annet enn det man selv eller flertallet mener, og anerkjennelse av andres rett til å leve i samsvar med sine meninger» (Sagdahl, 2026).

Forskningsspørsmålet var *om tros- og ytringsfriheten er under press i samfunn og skole i Norge i dag*. Caseanalysen viser at minoriteter med et annet syn enn majoritetsbefolkningen på ekteskap, kjønn og seksualitet i gitte situasjoner kan oppleve ytre, indre og tilslørt press som virker inn på tros- og ytringsfriheten.

Spørsmålet er hvilke konsekvenser dette på sikt kan få for skolen. Selv om norsk lovgivning i utgangspunktet ikke gir rom for å utkjempe kulturkampen i skolen, kan den likevel merkes der, som ellers i samfunnet. Flertallets konklusjon i Diskrimineringsnemndas vurdering av at det ikke foreligger diskriminering i sak 2025/121, vil kunne bli tolket som støtte til dem som mener et tradisjonelt syn på ekteskap, kjønn og seksualitet er diskriminerende i seg selv. Diskrimineringsnemnda har ikke tatt stilling til det spørsmålet, men flertallets forståelse av toleranse, inkludering og likeverd, samt godkjenningen av at forskjellsbehandlingen av klagerne ikke er lovstridig, åpner for en slik tolkning.

Referanser

Arbeidsmiljøloven (2005). *Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.* (LOV-2005-06-17-62). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62

Bufdir. (u.å.). *Holdninger til lhbt+-personer.* https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/LHBT/holdninger/

Diskrimineringsnemnda. (2025). *Uttalelse i sak 2025/121: A mfl. mot Drammen kommune* [Offentlig versjon av uttalelse]. https://www.diskrimineringsnemnda.no/media/kxtcnids/offentlig-versjon-av-uttalelse-sak-2025-121.pdf

Evensen, T. (2025, 27. februar). *Pride-tvang må ta slutt.* Drammens Tidende. https://www.dt.no/pride-tvang-ma-ta-slutt/o/5-57-2570505?

Flyvbjerg, B. (2004). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Sosiologisk tidsskrift*, *2004*(12), 117–142.

FN. (1989). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Barne- og familiedepartementet. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Forente Nasjoner. (1948). *Verdenserklæringen om menneskerettighetene.* FNs regionale informasjonskontor. https://unric.org/no/verdenserklaeringen-om-menneskerettighetene/

Frøyland, L. R., Smith, P. S., Skilbrei, M.-L., Johnsen, B., Lundeberg, I. R., Sivertsson, F. & Stefansen, K. (2022). *Rettsoppfatning i Norge. Holdninger til straff og straffegjennomføring i den norske befolkningen*. (NOVA-rapport nr. 9 2022). OsloMet. https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3051102

Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov* (LOV-1814-05-17). Lovdata. https://lovdata.no//dokument/NL/lov/1814-05-17

Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter. (1966). *Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter med protokoller* (16-12-1966). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_6#KAPITTEL_6

Kultur- og likestillingsdepartementet. (2023). *Regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold (2023–2026)* [Handlingsplan]. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/contentassets/cae838ecc4204787857a0499fd8b7c11/no/pdfs/regjeringens-handlingsplan.pdf

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

Kvamme, K. (2025, 5. mars). *– Å signere på at en er muslim er ikke forfølgelse*. Vårt Land. https://www.vl.no/nyheter/a-signere-pa-at-en-er-muslim-er-ikke-forfolgelse/9569551

Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering* (LOV-2017-06-16-51). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51

Lovdata. (2012, 30. september). *Blasfemi*. Lovdata. https://lovdata.no/artikkel/blasfemi/34

MacIntyre, A. (1985). *After virtue. A study in moral theory*. Duckworth.

Norges Høyesterett. (2012, 29. mars). HR-2012-00667-A, (sak nr. 2011/1688), sivil sak, anke over dom. https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2011/saknr2011-1688anonymisert.pdf

Norges Høyesterett. (2022, 4. august). *Dom: HR-2022-731-A*. Lovdata. https://lovdata.no/dokument/HRSTR/avgjorelse/hr-2022-731-a

Norges Høyesterett. (2024, 19. desember). HR-2024-2346-A, (sak nr. 24-073896SIV-HRET). Norges Høyesterett. https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2024/desember/hr-2024-2346-a.pdf

Norges Høyesterett. (2024). *Vedtak om ikke å innvilge en kristen konvertitt flyktningstatus var ikke ugyldig.* Norges Høyesterett. https://www.domstol.no/no/hoyesterett/avgjorelser/avgjorelser-2024/hoyesterett---sivil/HR-2024-2346-A/

Norges Høyesterett. (2026, 29. april). HR-2026-1009-A, (sak nr. 25-089326SIV-HRET), Anke over Borgarting lagmannsretts dom 14. mars 2025. https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2026/april/hr-2026-1009-a.pdf

Norges Høyesterett. (2026). Vedtak om nekte Jehovas vitner statstilskudd og registrering er ugyldige. Norges Høyesterett. https://www.domstol.no/no/hoyesterett/avgjorelser/avgjorelser-2026/hoyesterett---sivil/HR-2026-1009-A/

Norges Høyesterett. (u.å.). *Vedtak om ikke å innvilge en kristen konvertitt flyktningstatus var ikke ugyldig.* Norges Høyesterett. https://www.domstol.no/no/hoyesterett/avgjorelser/avgjorelser-2024/hoyesterett---sivil/HR-2024-2346-A/

NOU 2013: 1. (2013). *Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitikk.* Kulturdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/eecd71cd8f2a4d8aabdf5a7742e96b4d/no/pdfs/nou201320130001000dddpdfs.pdf

NOU 2022: 9. (2022). *En åpen og opplyst offentlig samtale: Ytringsfrihetskommisjonens utredning*. Kultur- og likestillingsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-9/id2924020/

Opplæringsforskrifta. (2024). *Forskrift om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa.* (FOR-2024-06-03-900). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2024-06-03-900

Opplæringslova. (2023). *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa* (LOV-2023-06-09-30). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2023-06-09-30

Pedersen, T./NTB. (2025, 24. april). *Staten anker Jehovas vitner-saken til Høyesterett.* ABC Nyheter. https://www.abcnyheter.no/nyheter/staten-anker-jehovas-vitner-saken-til-hoyesterett/1044127

Prop. 130 L. (2018–2019). *Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven).* Barne- og familiedepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/3f22263abc9045fab51cdbccdc4777e1/no/pdfs/prp201820190130000dddpdfs.pdf

Rettsfølelse. (u.å.). I *Bokmålsordboka.* Hentet 26. mars 2025 fra https://ordbokene.no/nob/bm/rettsfølelse

Ryssdal, A. (2007). Den allmenne rettsfølelse. Veiviser eller villeder i strafferetten. *Advokatbladet*, 11, 1–12. https://www.advokatforeningen.no/contentassets/087aecf021134d08bbd6836c46658d7d/arstalen-2007.pdf

Sagdahl, M. S. (2026, 11. august). Toleranse (overbærenhet). I *Store norske leksikon*. https://snl.no/toleranse_-_overb%C3%A6renhet

Stake, R. E. (1995). *The Art of Case Study Research*. SAGE.

Straffeloven. (2005). *Lov om straff* (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28?q=straffeloven

Taylor, C. (1989). *Sources of the Self – The Making of the Modern Identity*. Harvard University Press.

Taylor, C. (1992). *The Ethics of Authenticity*. Cambridge/London: Harvard University Press.

Torgersen, G.-E. & Steiro, T. (2009). *Ledelse, samhandling og opplæring i fleksible organisasjoner.* Læringsforlaget.

Torgersen, G.-E. & Sæverot, H. (2024a). Samhandling i en ny tid – ytre press i systemer. I G.-E. Torgersen, H. Sæverot & L. K. Jermstad (Red.), *Samfunn og samhandling under press. Betydning for pedagogisk praksis og teori* (s. 39–46). Cappelen Damm Forskning. https://cdforskning.no/cdf/catalog/book/227

Torgersen, G.-E. & Sæverot, H. (2024b). Samhandling i global klemme – tilslørt press. I G.-E. Torgersen, H. Sæverot & L. K. Jermstad (Red.), *Samfunn og samhandling under press. Betydning for pedagogisk praksis og teori* (s. 59–67). Cappelen Damm Forskning. https://cdforskning.no/cdf/catalog/book/227

Torgersen, G.-E. & Sæverot, H. (2024c). Samhandling og tre pressdimensjoner (PDIM-Y, -I og -T). I G.-E. Torgersen, H. Sæverot & L. K. Jermstad (Red.), *Samfunn og samhandling under press. Betydning for pedagogisk praksis og teori* (s. 31–38). Cappelen Damm Forskning. https://cdforskning.no/cdf/catalog/book/227

Torgersen, G.-E. & Sæverot, H. (2024d). Samhandlingsbegrepet i endring – indre press. I G.-E. Torgersen, H. Sæverot & L. K. Jermstad (Red.), *Samfunn og samhandling under press. Betydning for pedagogisk praksis og teori* (s. 47–57). Cappelen Damm Forskning. https://cdforskning.no/cdf/catalog/book/227

Torgersen, G.-E., Sæverot, H. & Jermstad, L. K. (Red.). (2024). *Samfunn og samhandling under press. Betydning for pedagogisk praksis og teori*. Cappelen Damm Forskning. https://cdforskning.no/cdf/catalog/book/227

Trossamfunnsloven. (2020). *Lov om tros- og livssynssamfunn* (LOV-2020-04-24-31). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31#:~:text=Formålet%20med%20loven%20er%20å%20understøtte%20tros-%20og,livssyn.%20Loven%20gjelder%20for%20alle%20tros-%20og%20livssynssamfunn

United Nations. (u.å.). *Vulnerable Groups, Who Are They?* https://www.un.org/en/fight-racism/vulnerable-groups

Universitets- og høyskoleloven. (2024). *Lov om universiteter og høyskoler* (LOV-2024-03-08-9). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2024-03-08-9/